

XITOIY OG'ZAKI NUTQIDA ILOJSIZLIKNI IFODALASHDA
FOYDALANILADIGAN BIRIKMALAR

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7332736>

Badalbaev Dilshod Farxod o'g'li

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

“Xitoy filologiyasi” kafedrasida o'qituvchisi

dilixiade@gmail.com

Abstract. *In this article, we will take a closer look at the compounds used to express helplessness in spoken Chinese. The main goal of this article is to be able to express helplessness to the other side in oral speech. After all, through this, we will learn to correctly translate the combinations encountered in dialogues.*

Key words and phrases:

Impossibility; to refuse; 办不到; 没办法; 吹了, 没商量

Annotatsiya.

Ushbu maqolada bevosita xitoy og'zaki tilida ishlatiladigan ilojisizlikni ifodalashda foydalaniladigan birikmalar bilan yaqindan tanishib o'tamiz. Ushbu maqoladan ko'zlangan asosiy maqsad og'zaki nutqda qarshi tomonga ilojisizlikni ifodalay olishdir. Zero, bu orqali dialoglarda uchragan birikmalarni to'g'ri tarjima qilishni o'rganamiz.

Tayanch so'zlar va iboralar:

Ilojisizlik; rad etishlik; 办不到; 没办法; 吹了, 没商量

KIRISH

Xitoy xalqi azaldan qarshi tomonning iltimosini to'g'ridan-to'g'ridan rad etishni xoxlamaydi. Ular rad etish o'rniga ilojisiz ekanligini ifodalashga harakat qiladilar. Biz esa ana shunday iboralarning ishlatilinishi, uning eslatmasi hamda misollarini keltirishga harakat qilamiz. Zero, ushbu birliklar orqali ilojisizlik holatini bildirish imkoniyati yaratiladi. [5.20]

ASOSIY QISM

Ana endi biz quyida xitoy og'zaki nutqida qanday ilojisizlik formalari mavjud ekanligi, ular gaplarda qay shaklda kelishi xususida alohida to'xtalib o'tamiz:

不……不行啊 bù……bùxíng

Izoh:

表示不得不这样做。

Majburan shunday qilganligini ko'rsatadi. “Qilmasam bo'lmasdi” deb tarjima qilsa bo'ladi.

Eslatma:

有无奈的语气。

Chorasizlik manosida keladi.

Misollar:

(1) 甲：你为什么一定要买车呢？

乙：不买不行啊，工作的地方离家太远，交通也不方便。

(2) 我也不想开除他，可是这件事乙经造成了很坏的影响，不开除他不行啊。 [6.20]

办不到 bàn bù dào

Izoh:

认为对方的言行没有道理或无法容忍，表示决不答应。有时用于拒绝敌方或对手的要求。

Qarshi tomonning iltimos yoki talabini rad etishni bildirib, “qo‘lidan kelmaslik”, “bajara olmaslik”, “uddalay olmaslik” ma’nolarini beradi.

Misollar:

- (1) 甲：万一警察问到你，你可别说是董事长开车撞了人，就说是你。
乙：办不到，你这不是害我吗？
- (2) 甲：你们公司仗着自己财大气粗，就想逼我们退出玩具市场？办不到！
- (3) 甲：如果你肯为我们做事，我们就不杀你。
乙：只有“断头将军”，没有“投降将军”，要我投降，办不到！ [6.120]

不知……才好 bùzhī……cáihǎo

Izoh:

强调没有办法，十分为难。

Chora yo‘qligi, juda ham qiyinligiga urg‘u beradi. “Nima qilsa yaxshi bo‘lishini bilmayman”, “nima qilishga boshim qotib qoldi” deb tarjima qilsa bo‘ladi.

Eslatma:

1) 中间常用带疑问词的短语。2) 有时“才”可以省略。

1) Nuqtalar o‘rniga odatda savol jumla qo‘yiladi. 2) Ba’zi hollarda “才” tushib qolishi mumkin.

Misollar:

- (1) 我家的卫生间漏水了，急得我不知怎么办才好。
- (2) 老师布置的作文明天就该交了，我真不知写什么好。 [6.24]

吹了 chuī le

Izoh:

表示事情没有成功或恋爱失败。

Ishning muvaffaqiyatsiz tugashi yoki sevgining barbod bo‘lishini bildiradi. “Tugadi”, “tamom”, “o‘xshamadi” deb tarjima qilsak bo‘ladi.

Misollar:

- (1) 甲：你们假期不是要出国旅游吗？
乙：吹了，我丈夫工作太忙了，没时间。
- (2) 甲：你弟弟和女朋友还好吧？
乙：好什么呀？他们上个月就吹了。 [7.45]

就这样吧 jiù zhèyàngba

Izoh:

表示经过商量或考虑，决定按某种安排或计划去做。

Maslahat yoki o‘ylab bo‘lgandan keyin, ma’lum bir to‘xtamga kelishni bildiradi. “Shunday bo‘laqolsin” deb tarjima qilinadi.

Eslatma:

1) 常用于同意或附和别人的意见。2) 一般用于说话快结束时。3) 有时有听任或无奈的语气。

(1) Rozi bo‘lishlik yoki qarshi tomonning fikrni qo‘llash uchun foydalaniladi. 2) Odatda so‘zlovchi o‘z gapini tezroq gapirib bo‘lishini anglatadi. 3) Ba’zida chorasizlik ma’nosini bildiradi.

Misollar:

- (1) 甲：我先拿出一个初稿，然后您再修改，您看可以吗？
乙：行，**就这样吧**。
- (2) 甲：关于旅行的计划，有些人还有不同的意见，咱们还是再讨论一下吧。
乙：那么多人，意见不可能统一，我看**就这样吧**。
- (3) 甲：对方律师提出赔付死者家属八万块钱。
乙：我看也没别的办法，那**就这样吧**。 [7.87]

没办法 méi bànfǎ

Izoh:

表示自己对某种情况无能为力。

O‘zini biror-bir ish yoki holatga nisbatan kuch ishлата olmasligini bildiradi. “Chorasizman”, “boshqa iloj yo‘q”, “majburmiz” deb tarjima qilinadi.

Eslatma:

1) 有时可能用反问的形式“有什么办法？”2) 有无可奈何的语气。

1) Ba‘zi holatlarda “有什么办法” deb ritorik so‘roq jumla shaklida ham keladi. 2) Chorasizlik ma‘nosiga ega.

Misollar:

- (1) 甲：你的签证又被拒签了？
乙：**没办法**，他们非说我有移民倾向。
- (2) 甲：你儿子整天玩儿电脑游戏，你也不说说他呀？
乙：我说了多少次了，他就是不听，**有什么办法**？

没商量 méishāngliáng

Izoh:

事情没有协商或讲条件的余地。

Hech qanday maslahat yoki sharoitni tushuntirishning hojati yo‘qligini bildiradi. “Iloji yo‘q”, “maslahatlashishning xojati yo‘q” deb tarjima qilinadi.

Misollar:

- (1) 甲：能不能再便宜一点儿？
乙：**没商量**，就这个价。
- (2) 甲：再刊物上公开道歉实在有损我们的名声，您看能不能在经济上给你们一些补偿？
乙：必须道歉，这事**没商量**。 [7.99]

没戏 méi xì

Izoh:

表示没有希望，不可能办到。

Hech qanday umid yo‘qligini, amalga oshira olmaslikni anglatadi.

Misollar:

- (1) 甲：我挺想和她交个朋友，可不知她喜欢不喜欢我。
乙：你呀，**没戏**！
- (2) 甲：学校说没有博士学位的教师不能提升教授。
乙：唉，看来当教授是**没戏**了。

没辙 méi zhé

Izoh:

没办法。

Chorasizlikni bildiradi.

Misollar:

- (1) 按道理应该赔偿你五万元，可是他家庭情况不好，拿不出那么多钱来，我也**没辙**。
(2) 甲：他们都说忙，谁也不想去。
乙：**没辙**，看来只好我自己去了。 [7.102]

拿.....没办法 ná.....méi bànfǎ

Izoh:

表示对某人拿不出好的应付办法来。

Biror-bir shaxsga nisbatan hech qanday yaxshi chora topa olmaslikni bildiradi. “..... hech narsa qilib bo‘lmaydi” deb tarjima qilinadi.

Eslatma:

有无奈的语气。

Chorasizlik ma’nosida keladi.

Misollar:

- (1) 那个班的学生总是不做作业，真**拿**他们**没办法**。
(2) 甲：对不起，请你再说一遍。
乙：我都说了两遍了，你还没听清？真**拿**你**没办法**！ [7.87]

拿不起来 ná bù qǐlái

Izoh:

表示某人的能力不足以完成某项工作。

Biror-bir odamning imkoniyatlari ma’lum bir ishni qila olishga yetmasligini bildiradi. “Qila olmaydi”, “bajara olmaydi” deb tarjima qilinadi.

Misollar:

- (1) 他这个人，只会说，一让他干，他就**拿**不起来了。
(2) 甲：你为什么把他解雇了呢？
乙：你说他能干什么？哪样也**拿**不起来。

谁让.....呢 shei ràng.....ne

Izoh:

1) 指出自己之所以这么做的原因。 2) 追溯错误的原因。

(1) O‘zining qilayotgan ishlarining sababini ko‘rsatadi. 2) Qilgan xatosining sababini ko‘rsatadi.

Eslatma:

1) 用于第一项释义时，有时有无奈的语气。 2) 用于第二项释义时，有埋怨的语气。

1) Birinchi marotaba qo‘llanganda chorasizlik ma’nosida keladi. 2) Ikkinchi marotaba qo‘llanganda esa norozichilik ma’nosida keladi.

Misollar:

- (1) 你想用就拿去吧，**谁让**咱们是朋友呢。
(2) 甲：把你的汽车借给我用一下。
乙：真**拿**你**没办法**！用吧，**谁让**我是你哥哥呢。
(3) 甲：我当初不听你的，相信了那个人，结果钱都被他骗走了。
乙：**谁让**你不听我的**呢**，现在后悔了吧？
(4) 甲：这次考试只有小明不及格。
乙：**谁让**他不好好复习**呢**！ [8.20]

事到如今，也只好..... shì dào rújīn, yě zhǐhǎo.....

Izoh:

表示既然事情发展得很不如意，只能接受它或另作打算。

Ishning rivojlanishi ko'ngildagidek bo'lmasa-da, lekin uni qabul qilish yoki ko'nishga majbur ekanligini ifodalaydi.

Eslatma:

有无可奈何的语气。

Chorasizlik ma'nosiga ega bo'ladi.

Misollar:

(1) 甲：你不是说对你的工作不太满意吗？为什么不换个工作呢？

乙：虽说不满意，可现在工作这么不好找，换工作多难哪，**事到如今，也只好继续干下去了。**

(2) 甲：听说你的孩子只差几分没考上大学，他打算怎么办？

乙：有什么办法？**事到如今，也只好等明年再试试了。** [7.89]

说定了 shuōding le

Izoh:

表示事情决定了，不再改变。

Ish hal bo'lganligini, uni o'zgartirishning iloji yo'qligini bildiradi.

Misollar:

(1) 甲：这次的合作就咱们商量好的办吧。

乙：好，**说定了**，我们出钱，你们出师资，共同搞好这次培顺。

(2) 甲：明天晚上我有空儿，可以和您见面。

乙：那咱们**说定了**，明天晚上七点，北京饭店见。

算了 suàn le

Izoh:

认为没必要这样做，应该放弃或不再追究。

Unday qilmaslik kerakligini, undan voz kechish hamda uning ortidan quvmaslikni bildiradi. “Bo'ldi”, “bas” deb tarjima qilinadi.

Eslatma:

1) 多用于劝告和安慰。2) 有时有无奈和听任的语气。

1) Nasihat qilishda yoki tinchlantirish paytida ishlatiladi. 2) Ba'zida chorasizlik ma'nosiga ham ega bo'ladi.

Misollar:

(1) 甲：哎呀，对不起，我把你的花瓶摔坏了，给你买个新的吧。

乙：**算了**，“旧的不去，新的不来”。

(2) 甲：这面包已经过了保质期，我得回超市找他们换。

乙：**算了**，几块钱的事，再跑一趟多不值得。

(3) 甲：儿子又跟他媳妇吵架了，咱们是不是去劝劝？

乙：唉，**算了**，劝也没有用。 [8.12]

XULOSA

Ushbu maqoladan shuni xulosa qilishimiz mumkinki, xitoy og'zaki nutqida qarshi tomonning gap so'zini, taklifini rad qilib, ilojsizlikni turli usullari mavjud ekan. Biz bunday usullardan bir qismini ko'rib chiqdik, xalos. Bunga o'xshash turdagi birikmalar nutq ichida

talaygina topiladi. Eng muhimi, ba’zi bir birikmalar so’zma-so’z tarjima qilinganda, boshqacha ma’no, lekin birga kelganda esa boshqa ma’noni bildirib kelyapdi. Xitoy og’zaki nutqida ham chalg’ituvchi qism ham aynan shu sanaladi. Shunday muammolarga duch kelganda, eng asosiysi bu birikmani atroflicha tahlil qilish maqsadga muvofiq bo’ladi. Yuqoridagi maqola orqali bir nechasini ochib berishga harakat qildik xalos.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. Abduazizov A. Tilshunoslik nazariyasiga kirish. – Toshkent: Sharq, 2013.
2. Hojiev. A. Tilshunoslik terminlarining izohli lug’ati. – T: O’zbekiston Milliy Entsiklopediyasi, 2002.
3. Sultanova L.A. Xitoy tili leksikologiya. – Toshkent, 2015. – 102-bet.
4. Семенов А.Л. Лексика китайского языка. – Москва: Восток-Запад, 2005.
5. 汉俄大辞典·北京语言大学·2008年
6. 刘德联·刘晓雨“汉语口语常用句式例解”北京 2009年
7. Назарова, С. А. (2016). Проблема формирования лексической компетенции студентов в процессе обучения китайскому языку в научно-методической литературе. *Преподаватель XXI век*, 3(1), 93-99
8. Dana, K. A. (2020). The Influence of the Persian Civilization on the Vocabulary of the Chinese Language during the Great Silk Road. In *Языки и миграция в условиях глобализации* (pp. 103-108).
9. Рахматуллаева, Д. М. (2021). 浅谈汉语声调教学问题. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(Special Issue 1), 344-348.
10. Badalbaev, D. F. O. G. L. (2021). XITOIY OG’ZAKI NUTQIDA RAD ETISH UCHUN FOYDALANILADIGAN BIRIKMALAR. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(Special Issue 1), 51-57.
11. Badalbayev, D. F. O. G. L. (2021). XITOIY OG ‘ZAKI NUTQIDA KONSTRUKSIYALI BIRIKMALARNING O ‘RNI VA XUSUSIYATI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(Special Issue 2), 250-255.
12. Rakhmatullaeva, D., Badalbayev, D. (2022). CHINESE PHONETIC PRONUNCIATION OF UZBEK STUDENTS AN ITS TEACHING. *ASEAN Journal on Science & Technology for Development*: 39 pp. 393-399 (4).
13. Dana, K. A. (2020). The Influence of the Persian Civilization on the Vocabulary of the Chinese Language during the Great Silk Road. In *Языки и миграция в условиях глобализации* (pp. 103-108).
14. Sultanova, L. A. Role Of Phonetic Borrowing In The Formation Of Medical Terms In The Chinese Language.
15. Юсупова Х. Особенности образования существительных при помощи аффиксов с негативным оттенком в современном китайском языке. *American Journal of Social Science and Education Innovations*. IMPACT FACTOR: 5.5. (ВАК)
16. Насирова, С. А., Хашимова, С. А., & Рихсиева, Г. Ш. ВЛИЯНИЕ ПОЛИТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ КИТАЯ НА ФОРМИРОВАНИЕ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ. *Ответственный редактор*, 162.
17. Mirzaxmedova, H. (2020). TERMS MADE FROM THE ORIGINAL IRANIAN VOCABULARY IN PERSIAN. *Philology Matters*, 2020(1), 137-145.
18. AMANOV, K. (2015). THE MATTER OF DIVIDING AGES IN HISTORY OF TURKIC OFFICIAL METHOD. *Turkish Studies (Elektronik)*, 10(12), 57-68.

-
19. Khalmurzaeva, N. T. (2020). Peculiarities of intercultural understanding in Uzbek and Japanese verbal communication. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 10(11), 1473-1481.
20. Abdullaeva, N. S. (2020). Lexical-semantic and cognitive specifics of political discourse (based on Si Jinping's speeches). *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 10(5), 1086-1092.
21. Abdullayeva, H. S. (2020). Peculiarities of the formation of animated nonsignificant using suffixing in the modern Chinese language. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 10(5), 1504-1511.
22. Хашимова, С. А. (2020). ОСОБЕННОСТИ ОБРАЗОВАНИЯ РЕЗУЛЬТАТИВНЫХ ГЛАГОЛОВ ПРИ ПОМОЩИ СУФФИКСАЦИИ В КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ. In *Страны. Языки. Культура: сборник материалов XI-й международной научно-практической конференции/Под ред. проф. Абуевой НН Махачкала: ДГТУ. 391 с (p. 361).*